

О. Л. Дурман, кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри державного управління і місцевого
самоврядування Херсонського національного
технічного університету

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядається вплив Міжнародного співтовариства, яке відіграє важливу роль у підтримці національних зусиль, спрямованих на побудову мирної, заможної, сильної та єдиної України. Найвпливовішою організацією для всього світу та для України є Організація Об'єднаних Націй. Досліджено, що, спираючись на збільшення допомоги та розширення своєї присутності в країні, ООН висловлює готовність і надалі підтримувати зусилля, яких Україна докладає за трьома основними пріоритетними напрямками: гуманітарна допомога, зокрема, постраждалим від конфліктів регіонам і внутрішньо переміщеним особам; відновлення, стабілізація та миробудівництво; довгострокові загальнонаціональні реформи та розвиток, серед іншого – забезпечення верховенства права, зміцнення соціальної стабільності та демократичного управління.

Проаналізовано роль міжнародних організацій у міжнародному правопорядку, а особливо у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Розкрито, що ООН – це унікальна організація незалежних країн, які об'єдналися в ім'я загального миру і соціального прогресу.

Будучи агентством Організації Об'єднаних Націй, що спеціалізується на питаннях розвитку, чинна Програма розвитку ООН підтримує стратегічні ініціативи, спрямовані на розвиток потенціалу, аби сприяти всебічному зростанню і сталому людському розвитку. Завдяки партнерству з національними, обласними та місцевими органами влади, громадянським суспільством і приватним сектором ПРООН прагне підтримати Україну на шляху до подолання бідності, розвитку людського потенціалу, досягнення справедливих результатів, захисту довкілля і просування демократичного врядування.

Узагальнено, що головною стратегічною метою ПРООН є допомога Україні в реалізації Цілей сталого розвитку, викладених у Глобальному порядку денного сталого розвитку на період до 2030 року. Ця робота здійснюється за трьома основними напрямками: реформи врядування; реформування природоохоронної та енергетичної політики з акцентом на інноваційному й енергоефективному економічному розвитку, що не несе шкоди для довкілля та розбудови миру та відновлення районів, постраждалих від конфлікту.

Наведено, що ПРООН працює в тісному партнерстві з Урядом України через низку міністерств, департаментів і відомств. Впровадження програмної діяльності ПРООН здійснюється відповідними виконавчими партнерами, зокрема партнерами з числа центральних і місцевих органів влади та організаціями громадянського суспільства.

Сьогодні Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) залишається однією з найбільш прозорих організацій, що займаються питаннями розвитку згідно з новим рейтингом подібних організацій з усього світу.

Виявлено, що Україна вже зробила низку рішучих кроків. І хоча від початку підхід був досить бюрократичним і старомодним, та все ж уряд зрозумів, що лише за умови визнання цілей сталого розвитку центральним складником урядової політики та плану дій їх можна буде реалізувати належним чином.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), Цілі сталого розвитку ООН, реалізація цілей сталого розвитку ООН в Україні.

O. L. Durman. United Nations development program in Ukraine: achievements and prospects

The article discusses the influence of the International Community, which plays an important role in supporting national efforts aimed at building a peaceful, prosperous, strong and united Ukraine. The most influential organization for the whole world and for Ukraine is the United Nations. It is proved that, relying on increasing aid and expanding its presence in the country, the UN expresses its readiness to continue supporting the efforts that Ukraine is making in three main priority areas: humanitarian assistance, in particular to regions affected by conflicts and internally displaced persons; restoration, stabilization and peacebuilding; long-term national reforms and development, including the rule of law, strengthening social stability and democratic governance.

The role of international organizations in the international law and order, especially in solving the global problems of our time, is analyzed.

It is revealed that the UN is a unique organization of independent countries that have united in the name of universal peace and social progress.

As a United Nations development agency, the existing UN Development Program supports strategic initiatives aimed at building capacity to promote inclusive growth and sustainable human development. Through partnerships with national, provincial and local governments, civil society and the private sector, UNDP is committed to supporting Ukraine on the path to poverty alleviation, human development, equitable outcomes, environmental protection and democratic governance.

The main strategic goal of UNDP is to help Ukraine to implement the Sustainable Development Goals set out in the Global Agenda for Sustainable Development until 2030. This work is carried out in three main areas: management reform; reforming environmental and energy policies with a focus on innovative and energy-efficient economic development does not harm the environment and the development of the world and the restoration of areas affected by the conflict.

It is shown that UNDP works in close partnership with the Government of Ukraine in a number of ministries, departments and departments. The implementation of UNDP program activities is carried out by relevant executive partners, in particular partners from the central and local authorities and civil society organizations.

Today, the United Nations Development Program (UNDP) remains one of the most transparent organizations dealing with issues developed according to the new rating of such organizations from around the world.

It was revealed that Ukraine has already taken a number of decisive steps. Although the approach was initially quite bureaucratic and old-fashioned, the government nevertheless understood that only if the goals of sustainable development were recognized as the central component of the government policy and action plan, they could be implemented properly.

Key words: United Nations (UN), United Nations Development Program (UNDP), UN Sustainable Development Goals, the implementation of UN Sustainable Development Goals in Ukraine.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна стоїть перед найсерйознішими від часу отримання незалежності у 1991 році проблемами. Поєднання тривалого воєнного конфлікту на Донбасі та складної економічної ситуації продовжують завдавати болю багатостраждальному народові України. Міжнародне співтовариство відіграє важливу роль у підтримці національних зусиль, спрямованих на побудову мирної, заможної, сильної та єдиної України. Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) відгукнулася на заклик України щодо допомоги. Спираючись на збільшення допомоги та розширення своєї присутності в країні, ООН висловлює готовність і надалі підтримувати зусилля, яких Україна докладає за трьома основними пріоритетними напрямками: гуманітарна допомога, зокрема постраждалим від конфліктів регіонам і внутрішньо переміщеним особам; відновлення, стабілізація та миробудівництво; довгострокові загальнонаціональні реформи та розвиток, серед іншого – забезпечення верховенства права, зміцнення соціальної стабільності та демократичного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням міжнародних організацій, що діють в Україні за підтримки ООН, у вітчизняній науковій літературі займаються не досить, деякі дослідження проводили такі українські вчені, як І. Грицяк, О. Оржель, С. Гладкова [1], І. Бика [2] та кілька зарубіжних науковців, а саме: Т. Grant [3] та Ф. Jacques [4].

Мета статті – дослідження та узагальнення наукових уявлень щодо здобутків і перспектив розвитку Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, де жодні природні кордони не є перешкодою для спілкування між народами і самоізоляція будь-якої країни, вочевидь, є для неї шкідливою, важливе місце посідають різні форми міжнародного співробітництва. Однією з таких форм є міжнародні організації – об'єднання держав або національних громад, зокрема, неурядового характеру, для досягнення загальних цілей у політиці, економіці, соціальній сфері, науці, культурі тощо. Міжнародна організація створюється на підставі угоди її учасників. При цьому діяльність кожної міжнародної організації регламентується її статутом.

Міжнародні організації у глобалізованому світі забезпечують державам можливість взаємодіяти за межами їхніх територій, оскільки виступають міжнародними форумами для обговорення та вирішення складних питань із різноманітних предметів – від збереження миру до збереження довкілля, від розвитку економіки до забезпечення прав людини. Масштаб сучасної міжнародно-правової інституційної системи дає країнам змогу досить швидко погоджувати та приймати нові міжнародно-правові акти та, відповідно, забезпечувати міжнародне нормативне регулювання своїх взаємовідносин.

Роль міжнародних організацій у міжнародному правопорядку, а особливо у вирішенні глобальних проблем сучасності, визначена їхньою міжнародно-правовою правосуб'єктністю. Це забезпечило отримання міжнародними організаціями статусу суб'єктів міжнародного права і можливості реалізовувати свої права та обов'язки в міжнародному просторі для розв'язання проблематики різного напрямку.

Найбільшою загальнополітичною міжнародною організацією є Організація Об'єднаних Націй. ООН – це унікальна організація незалежних країн, які об'єдналися в ім'я загального миру і соціального прогресу. Офіційною датою народження Організації є 24 жовтня 1945 року, а її засновниками вважається 51 країна, зокрема й Україна. На кінець 2008 року кількість країн-членів ООН досягла 192 [5].

Організація Об'єднаних Націй не є світовим урядом і не встановлює закони. Вона надає можливості для врегулювання міжнародних конфліктів і вироблення стратегій та політик із питань, які стосуються кожного з нас. ООН переслідує чотири головні цілі: підтримку миру та безпеки на планеті; розвиток дружніх стосунків між країнами; співпрацю у вирішенні міжнародних проблем і забезпеченні поваги до прав людини; узгодження дій різних країн. Заради досягнення цих цілей співпрацюють десятки родинних (дочірніх) організацій, які разом утворюють систему ООН.

Головними органами ООН, про які ми ледь не щодня чуємо в передачах інформаційних агентств і читаємо на сторінках газет і журналів, є Генеральна Асамблея і Рада Безпеки. До інших провідних органів цієї міжнародної організації належать Секретаріат, Міжнародний суд, Рада опіки, Економічна і соціальна Рада.

ООН допомагає біженцям і голодуючим. Установи ООН з надзвичайної допомоги надають допомогу більш ніж 23 млн біженців і перемішених осіб, забезпечуючи їхній захист. Всесвітня продовольча програма – провідна організація ООН, що відповідає за продовольчу допомогу, відправляє понад 5 млн тон продовольства на рік, забезпечуючи продуктами харчування приблизно 113 млн осіб у 80 країнах світу.

Міжнародна програма розвитку ООН заснована 22 листопада 1965 року в результаті злиття Розширеної програми технічної допомоги та Спеціального фонду ООН, що закріплено Резолюцією A/RES/2029 (XX) [6] Генеральної Асамблеї ООН.

ПРООН перебуває в центрі зусиль ООН, спрямованих на скорочення рівня бідності на глобальному рівні. Так само на глобальному рівні ПРООН очолює Групу з питань розвитку ООН, яка об'єднує ключових партнерів Організації в галузі міжнародного розвитку. На рівні окремих країн Постійний представник ПРООН виконує функції координатора всієї роботи, що проводиться в галузі розвитку, від імені Представництва ООН загалом [7].

Нинішня реформа системи ООН зближує всі агентства ООН в Україні, зокрема ПРООН, задля того, щоб вони разом могли визначати пріоритети та здійснювати спільні програми. Метою є досягнення результатів ООН як єдиної системи та запобігання повторенню та частковій перехресній діяльності.

Діяльність стосовно забезпечення стратегічної інтеграції зусиль у галузі міжнародного розвитку всередині ООН та поміж урядів, донорів і громадянського суспільства є найважливішою функцією ПРООН задля ефективного використання коштів і ресурсів. У світі, де ресурси та потенціал є обмеженими, ПРООН допомагає забезпечити найбільш ефективне використання ресурсів ООН та міжнародної допомоги.

Будучи агентством Організації Об'єднаних Націй, що спеціалізується на питаннях розвитку, ПРООН підтримує стратегічні ініціативи, спрямовані на розвиток потенціалу, аби сприяти всебічному зростанню і сталому людському розвитку. Завдяки партнерству з національними, обласними та місцевими органами влади, громадянським суспільством і приватним сектором ПРООН прагне підтримати Україну на шляху до подолання бідності, розвитку людського потенціалу, досягнення справедливих результатів, захисту довкілля і просування демократичного врядування [8].

Нині Україна зіткнулася із складними викликами через конфлікт на сході держави – понад мільйон людей змушені покинути свої оселі, рятуючи своє життя та життя своїх рідних і близьких. Розбудова миру та відновлення постраждалих від конфлікту районів, а також підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є одними з головних пріоритетів ПРООН в Україні.

Гуманітарна допомога – надзвичайно важлива, проте цього не досить. Є нагальна необхідність системного реагування на потреби внутрішньо переміщених осіб і людей, що живуть у районах, постраждалих від конфлікту, і ці потреби набагато ширші за надання короткострокового прихистку. Працюючи в тісній співпраці з міжнародними партнерами та урядом України, Програма ПРООН з розбудови миру та відновлення застосовує комплексний підхід, що враховує потреби людей, які потребують допомоги, і сприяє соціальній згуртованості і взаєморозумінню, водночас запобігаючи надмірному соціальному навантаженню на приймаючі громади.

ПРООН допомагає у відновленні критично важливої соціальної і економічної інфраструктури, у підвищенні ефективності роботи місцевих органів влади у Східній Україні; а також у створенні робочих місць і стимулюванні підприємництва серед ВПО і приймаючих громад; сприяє миру і примиренню.

Головна стратегічна мета ПРООН – допомогти Україні в реалізації Цілей сталого розвитку, викладених у Глобальному порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року. Ця робота здійснюється за трьома основними напрямками:

– **Реформа врядування.**

ПРООН допомагає уряду, громадянському суспільству та народу України вдосконалювати демократичну політику та практику, необхідні для прискорення прогресу в сфері сталого людського розвитку. Це передбачає відстоювання прав людини та гендерної рівності, підтримку антикорупційних зусиль, гарантування того, щоб усі громадяни України могли захистити свої права, зміцнення парламенту та розширення можливостей громадянського суспільства й молодих активістів та активісток [9].

Європейський Союз та Програма розвитку ООН в Україні також започаткували новий Проект із парламентської реформи задля сприяння внутрішній реформі та підвищенню інституційної спроможності Верховної Ради України [10]. Проект сприятиме ефективному виконанню Верховною Радою України її конституційних повноважень, зокрема, щодо своєчасного та ефективного впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [11].

Діяльність проекту буде також зосереджено на вдосконаленні законодавчого процесу, посиленні парламентського контролю та покращенні горизонтальних управлінських функцій Апарату Верховної Ради України, таких як стратегічне планування, визначення засад внутрішньої організації та управління, управління персоналом, комунікації, громадянська просвіта, запровадження електронного врядування в парламентські процеси тощо.

Проект впроваджуватиметься Програмою розвитку ООН у тісній співпраці з інституціями ЄС, зокрема Європейським Парламентом.

Однією з найвагоміших ініціатив проекту є створення Офісу парламентської реформи, який розпочав роботу у другій половині 2019 року. Ця структура є дорадчою групою керівництва Верховної Ради України та Апарату Верховної Ради України, що надаватиме підтримку у проведенні парламентської реформи. Особлива увага приділятиметься підвищенню спроможності Верховної Ради України щодо планування законодавчого процесу та електронного парламентаризму.

– **Реформування природоохоронної та енергетичної політики з акцентом на інноваційному й енергоефективному економічному розвитку, що не несе шкоди довкіллю.**

Раціональне використання та покращення загального стану навколишнього природного середовища є суттєвими для гарантування сталого розвитку. Такі питання, як зміна клімату, втрата біорізноманіття та деградація озонового шару, мають глобальний характер, і країни не можуть їх вирішити самотійно. ПРООН допомагає Україні зміцнити її потенціал, а також вирішувати ці проблеми на загальнонаціональному, регіональному рівнях і на рівні громади, популяризуючи та поширюючи найкращі практики, надаючи консультації щодо інноваційних підходів в екологічній політиці та закладаючи партнерські стосунки шляхом впровадження пілотних проєктів, що покращують якість життя бідних верств населення [12].

– **Розбудова миру та відновлення районів, постраждалих від конфлікту.**

Програму ООН із відновлення та розбудови миру реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) [13]. Проте в Україні Програма ООН із відновлення та розбудови миру забезпечує пріоритетні потреби на сході України ще з початку збройного конфлікту навесні 2014 року. Програма спрямована на зміцнення громадської безпеки та соціальної згуртованості, підтримку відбудови економіки постраждалих від конфлікту громад і реалізацію реформ децентралізації влади та охорони здоров'я на підконтрольних уряду України територіях Донецької та Луганської областей.

Програма ООН із відновлення та розбудови миру складається з трьох компонентів:

1. Економічного відновлення та розвитку інфраструктури.
2. Місцевого самоврядування та реформи з децентралізації влади.
3. Громадської безпеки та соціальної згуртованості.

Окрім діяльності в політичному полі, ПРООН налагоджує партнерство з центральними та місцевими органами влади, організаціями громад, приватним сектором та іншими агентствами ООН задля якісного покращення життя людей. Працюючи на рівні громад, ПРООН продемонструвала ефективність підходу до врядування, заснованого на широкій участі всіх сторін, для визначення та впровадження місцевих рішень у сфері розвитку.

ПРООН працює в тісному партнерстві з Урядом України через низку міністерств, департаментів і відомств. Впровадження програмної діяльності ПРООН здійснюється відповідними виконавчими партнерами, зокрема партнерами з числа центральних і місцевих органів влади та організаціями громадянського суспільства.

Організація Об'єднаних Націй також підтримує уряд у його зусиллях із подолання корупції та підвищення прозорості. Працюючи спільно з Міністерством юстиції України, ООН надає допомогу у створенні та діяльності Національного антикорупційного бюро. У своєму прагненні запобігти корупційним ризикам на місцях отримує підтримку і громадянське суспільство, особливо на регіональному рівні. ООН також є головою координаційної групи донорів щодо запобігання корупції, підтримує розвиток відкритого законодавчого інформування і працює над підвищенням прозорості місцевих бюджетів і системи надання послуг.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) залишається однією з найбільш прозорих організацій, що займаються питаннями розвитку згідно з новим рейтингом подібних організацій з усього світу.

ПРООН також запустила новий Портал із прозорості [14], на якому представлено низку інноваційних рішень, що дають змогу партнерам і широкому колу громадськості знайти в доступному форматі ключову інформацію щодо роботи ПРООН.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Україна була однією з перших 51 держав, що підписали Статут Організації Об'єднаних Націй, і відтоді країна послідовно дотримується цілей і принципів Статуту, вносить суттєвий вклад у підтримання міжнародного миру, безпеки, роззброєння, економічного та соціального розвитку, захисту прав людини, а також зміцнення міжнародного права. Спільними цілями наших зусиль є досягнення стійкого миру, процвітання і безпеки.

Близько двадцяти агенцій, фондів і програм ООН, що працюють в Україні, діють стратегічно та скоординовано, а також надають консультації з питань політики, технічну допомогу та допомогу у надзвичайних ситуаціях тим, хто цього потребує. Україні чимало потрібно зробити для сталого розвитку суспільства і українці мають потенціал і бажання, щоб його досягти.

Проте, долучившись до глобального процесу, Україна вже зробила низку рішучих кроків. І хоча від початку підхід був досить бюрократичним і старомодним, та все ж Уряд зрозумів, що лише за умови визнання цілей сталого розвитку центральним складником урядової політики та плану дій їх можна буде реалізувати належним чином. ООН залишатиметься надійним партнером для країни і народу України на кожному кроці цього складного шляху.

Список використаних джерел:

1. Стандарти європейського врядування : навч. посіб. / за заг. ред. І.А. Грицяка. Київ : НАДУ. 2011. 184 с.
2. Бика І.С. Англо-український дипломатичний словник. Київ : Знання, 2006. 579 с.
3. Grant T.D. Admission to the United Nations: charter article 4 and the rise of Universal organization. URL: Leiden. Koninklijke Brill. 2009. 334 p.
4. Jacques F. The A to Z of the United Nations. Lanham, The Scarecrow Press Inc. 2009. 693 p.
5. Міжнародні організації світу. URL: <http://www.geograf.com.ua/human/school-course/400-mizhnarodni-organizatsiji-svitu>.
6. UN General Assembly. A/RES/2029(XX) “Consolidation of the Special Fund and the Expanded Programme of Technical Assistance in a United Nations Development Programme”. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/2029%28XX%29>.
7. ПРООН та система ООН / Програма розвитку ООН в Україні : офіційний сайт. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/about-us/undp-and-the-un.html>.
8. Про Програму розвитку ООН в Україні / Програма розвитку ООН в Україні: офіційний сайт. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/about-us.html>.
9. Зміцнення демократичного врядування / Програма розвитку ООН в Україні : офіційний сайт. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/democratic-governance.html>.
10. Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України : Постанова КМУ 17 березня 2016 р. № 1035-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19>.
11. ЄС і ПРООН започатковують новий Проект з парламентської реформи. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2019/enhancing-the-effectiveness-and-accountability-of-the-verkhovna-.html>.
12. Екологія та енергетика. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourwork/environmentandenergy/overview.html>.
13. Програма ООН із відновлення та розбудови миру. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/recovery-and-peacebuilding.html>.
14. UNDP Transparency Portal. URL: <https://open.undp.org>.

References:

1. Edited by Grytsyak I.A. (2011). Standarty yevropeyskoho vryaduvannya [Standards of European Governance], Tutorials, Press NADU, Kyiv, 184 p. [Ukraine].
2. Byka I.S. (2006) Anhlo-ukrayinskyu dyplomatychnyy slovnyk [English-Ukrainian diplomatic dictionary]. Press Znannya, Kyiv, 579 p. [Ukraine].
3. Grant T.D. (2009). Admission to the United Nations: Charter Article 4 and the Rise of the Universal Organization. URL: Leiden, Koninklijke Brill. 334 p.
4. Jacques F. (2009). The A to Z of the United Nations. Lanham, The Scarecrow Press Inc. 693 p.
5. Mizhnarodni orhanizatsiyi svitu [International organizations of the world]. URL: <http://www.geograf.com.ua/human/school-course/400-mizhnarodni-organizatsiji-svitu> [Ukraine].
6. UN General Assembly. A / RES / 2029 (XX) “Consolidation of the Special Fund and the Expanded Program of Technical Assistance in a United Nations Development Program”. URL: <https://undocs.org/US/A/RES/2029%28XX%29>.
7. United Nations Development Program in Ukraine, *PROON ta systema OON* [UNDP and the UN system], official site. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/about-us/undp-and-the-un.html> [Ukraine].
8. United Nations Development Program in Ukraine, Pro Prohamu rozvytku OON v Ukrayini [About the United Nations Development Program in Ukraine], official site. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/about-us.html> [Ukraine].
9. United Nations Development Program in Ukraine, Zmitsnennya demokratychnoho vryaduvannya [Strengthening democratic governance], official site. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/democratic-governance.html> [Ukraine].
10. KМУ (2016). Pro zakhody z realizatsiyi rekomendatsiy shchodo vnutrishnoyi reformy ta pidvyshchennya instyutysynoyi spromozhnosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [On Measures to Implement Recommendations on Internal

Reform and Increase the Institutional Capacity of The Verkhovna Rada of Ukraine]: the resolution of the Cabinet of Minister of Ukraine dated March 10, 2016 No. 1035-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-19> [Ukraine].

11. United Nations Development Program in Ukraine (2019), YeS i PROON zapochatkovuyut novyy Proekt z parlamentskoyi reformy [EU and UNDP launch new parliamentary reform project], official site. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/presscenter/pressreleases/2019/enhancing-the-effectiveness-and-accountability-of-the-verkhovna-.html> [Ukraine].

12. United Nations Development Program in Ukraine, Ekolohiya ta enerhetyka [Ecology and energy], official site. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/ourwork/environmentandenergy/overview.html> [Ukraine].

13. United Nations Development Program in Ukraine, Prohrama OON iz vidnovlennya ta rozbudovy myru [United Nations Peacebuilding and Reconstruction Program], official site. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/recovery-and-peacebuilding.html> [Ukraine].

14. UNDP Transparency Portal. URL: <https://open.undp.org>.